

УДК 27-726.3 : 316.48] (477.53) «175»
DOI: [https://doi.org/10.33782/eminak2019.2\(26\).285](https://doi.org/10.33782/eminak2019.2(26).285)

ПРИЧИНИ КОНФЛІКТІВ МІЖ ПАРАФІЯЛЬНИМИ ІЄРЕЯМИ ПІРЯТИНСЬКОЇ ПРОТОПОПІЇ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХVІІІ СТОЛІТТЯ

Віталій Дмитренко

Полтавський національний педагогічний ун-т імені В.Г. Короленка (Полтава, Україна)
e-mail: vitodmitrenko1972@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3055-9812>

У статті проаналізовані конфлікти між парафіяльними священиками Пирятинської протопопії другої половини ХVІІІ ст. З'ясовано статистику конфліктів і кількість ієреїв втягнутих у них. Проаналізовано суть конфліктів. Встановлені головні причини протистоянь. Розглянуто зміст основних конфліктних ситуацій.

Ключові слова: *конфлікт, Київська митрополія, парафія, Пирятинська протопопія, священик*

Сучасний тлумачний словник української мови подає наступне визначення поняття «конфлікт» – це зіткнення протилежних інтересів, думок, поглядів; серйозні розбіжності; гостра суперечка¹. Це складне та багатогранне явище перебуває в орбіті зацікавлення психологів, педагогів, політологів, соціологів, інших науковців, які, досліджуючи його, прагнуть, передовсім, розробити заходи, що дозволять зменшити негативні наслідки конфліктів для конкретної людини та суспільства у цілому. Втім, свого часу, відомий соціолог і політолог, автор теорії соціального конфлікту Ральф Дарендорф зауважив: «там, де існує суспільство, існують також конфлікти»². Поділяючи цю думку, відзначаємо, що конфлікт є невід'ємною частиною життя людини впродовж усього часу її існування. Тож зрозуміло, що й історики, вивчаючи людей минулого, звертають увагу на природу, перебіг і наслідки конфліктів.

Новий спалах інтересу до цієї сторони життя людини з боку фахівців, які спеціалізуються на соціальній історії, став особливо помітним у світлі використання нових підходів до дослідження соціуму. Конфлікт зацікавив науковців не лише у його причинно-наслідковій площині, а й як явище, що дає змогу побачити цінності, стратегії поведінки, менталітет осіб, втягнутих у них. Це дозволяє краще з'ясувати механізми та способи взаємодії людей, а, отже, зрозуміти суспільство минулого.

Серед останніх досліджень, спрямованих на вивчення конфліктів у ранньомодерній Україні, виокремимо праці Віктора Горобця³ та Наталі Старченко⁴, в яких проаналізовані конфлікти у середовищі волинської шляхти та козацької старшини Гетьманщини. Вивченню конфліктів на прикладі соціуму Полтави другої половини

¹ Сучасний тлумачний словник української мови/ За заг. ред. В.В. Дубічинського. Харків: ВД «ШКОЛА», 2007. С. 352.

² Дарендорф Р. Элементы теории социального конфликта // Социс. 1994. № 5. С. 147.

³ Горобець В. Конфлікт і влада в ранньомодерній Україні. Сотник новгород-сіверський проти гетьмана Війська Запорозького, 1715-1722 / Відп. ред. В. Смолій. Інститут історії України НАН України. Київ: Інститут історії України, 2016. 288 с.

⁴ Старченко Н. Честь, кров і риторика. Конфлікт у шляхетському середовищі Волині (друга половина ХVІ – ХVІІ століття). Київ: Lauras, 2014. 510 с.

XVIII століття присвячено працю Юрія Волошина⁵. Протистоянню на рівні церковної еліти приділено увагу у працях Ігоря Сkochиляса⁶ та Максима Яременка⁷.

Відзначаючи вагомі здобутки вищезгаданих дослідників зауважимо, що конфлікти у ранньомодерному соціумі розглянуто ними переважно в елітарному середовищі, або ж по вертикальній лінії протистояння влади та соціуму. Розгляду ж конфліктної взаємодії у горизонтальній площині – усередині окремих соціальних груп, належної уваги поки що не приділено. Зокрема, слабо досліджені суперечки поміж парафіяльними ієреями Гетьманщини. Ті ж з них, які мешкали на території Пирятинської протопопії Київської митрополії/єпархії у поле зору науковців досі не потрапляли.

Метою дослідження є аналіз конфліктних ситуацій між парафіяльними священиками Пирятинської протопопії другої половини XVIII ст. Відповідно до неї виділено два завдання:

- проаналізувати статистику конфліктів;
- розглянути їх суть і з'ясувати коло проблем, що викликали протистояння між ієреями протопопії.

Насамперед, зазначимо, що протопопія – це церковно-адміністративний округ. На такі округи поділялася Київська митрополія/єпархія у другій половині XVIII ст. Головною метою діяльності протопопії було покращення управління й упровадження на місцях розпоряджень вищого церковного керівництва. Розміри протопопій, як і їхня кількість, не були постійними. Загалом, станом на 1768 р. Київська митрополія поділялася на 23 протопопії, серед яких і Пирятинська⁸. За підрахунками Оксани Прокоп'юк, у 1770 р., вона включала 65 церков і була однією з найбільших у Київській митрополії⁹. За даними відомості про кількість церков і церковнослужителів 1785 р. протопопія налічувала 66 церков¹⁰. Натомість, відомість 1793 р. фіксує 61 церкву¹¹.

Зрозуміло, що з передачею церкви з одного церковно-адміністративного округу до іншого змінювалася й кількість священиків у протопопії. На їхню кількість впливали й інші фактори: смерть священика, переведення ієрея до іншої парафії тощо. Тож кількість священиків у протопопії не була сталою. Загалом, за нашими підрахунками, у другій половині XVIII ст. душпастирські обов'язки у парафіяльних церквах Пирятинської протопопії здійснювали 223 священика.

Важливими джерелами, котрі зафіксували конфлікти за участю священиків, стали матеріали справ духовних правлінь (консистерій). Ці органи діяли при духовних управителях (протопопах). Члени правлінь призначалися архієреєм. Серед інших обов'язків, саме вони розглядали суперечки поміж парафіяльного духовенства. Ма-

⁵ Волошин Ю. Конфлікти в Полтаві другої половини XVIII ст.: зміст, характер, мова // СОЦІУМ. Альманах соціальної історії. 2010. Вип. 9. С. 219-238.

⁶ Сkochиляс І. Брацлавський територіальний конфлікт 1747-1754 рр.: правові аргументи, еклезіальні й соціальні практики «впорядкування» географічного простору та історична пам'ять // СОЦІУМ. Альманах соціальної історії. 2010. Вип. 9. С. 174-218.

⁷ Яременко М. Перед викликами уніфікації та дисциплінування: Київська православна митрополія у XVIII столітті. Львів: Видавництво УКУ, 2017. 272 с.

⁸ Прокоп'юк О. Київська митрополія: топографія посвят. Реконструкція реєстру храмів за відомостями про церковнослужителів (1780-1783 рр.). Науково-довідкове видання. Київ, 2012. С. 19.

⁹ Там само. С. 152.

¹⁰ Держархів Полтавської області (ДАПО). Ф. 801. Оп. 1. Спр. 821. Арк. 17.

¹¹ ДАПО. Ф. 801. Оп. 1. Спр. 1142. Арк. 21.

теріали справ по Пирятинському духовному правлінню (консистерії) нині зберігаються у фонді № 801 Державного архіву Полтавської області. Вони й стали основною джерельною базою розвідки.

За період з 1750 по 1799 роки нами виявлено 58 справ, що зафіксували ситуації, коли священики конфліктували один з одним. Ми свідомі того, що вони не вичерпують усіх конфліктних моментів, що виникали між душпастирями. Однак, можуть презентувати основні суперечності довкола яких і розгорталося протистояння.

Перегляд вищеозначених справ дозволив з'ясувати, що їх фігурантами були 72 священика протопопії. Тож, 32,3% ієреїв, фактично кожен третій, були втягнуті у різноманітні конфліктні ситуації упродовж досліджуваного періоду. Це високий показник, особливо, якщо врахувати той факт, що мова не йде про представників якоїсь маргінальної групи соціуму. На нашу думку, такі дані дозволяють стверджувати, що конфлікт був узвичаєним явищем. Отож, офіційні вимоги до ієреїв, як-то бути: чесним, не питушим, не сварливим, не заздрисним, не срібололюбивим тощо, мало погоджувалися з реаліями повсякденного життя.

Для аналізу причин конфліктів дані по них із джерел узагальнимо у таблиці, відсоткові значення в якій заокруглимо (таблиця 1).

Таблиця 1.

Причини конфліктів між священиками Пирятинської протопопії другої половини XVIII ст.

Причина конфлікту	Кількість справ	%
Здійснення таїнств і обрядів щодо осіб не своєї парафії	19	33
Розподіл парафії та прибутків	18	31
Побиття й образи	12	21
Недотримання порядку богослужіння	5	8
Неповернення боргу	3	5
Крадіжка	1	2
Всього	58	100

Перш ніж аналізувати причини конфліктів, відзначимо, що розподіл, запропонований нами, є умовним. Непоодинокі випадки, коли конфлікти носили комбінований характер. Наприклад, скарга на поховання священиком «не свого» парафіянина могла бути частиною ширшого конфлікту за розподіл парафії. Порівняно невелика кількість справ про побиття й образи, теж не є показовою. Більшість конфліктів супроводжувалася вживанням образливої лексики, а часто і фізичним насиллям.

Отож, здійснення священиком таїнств та обрядів щодо осіб не своєї парафії було однією з головних причин виникнення конфліктів поміж ієреями протопопії. У переважній більшості, 12 справ з 19, мова йде про вінчання вірян з іншої парафії. Типовим тут можна вважати конфлікт між малютинським ієреєм Павлом Суходольським і пирятинським душпастирем Леонтієм Якубовським. Останній дорікав отцю Павлу в тому, що він самовільно обвінчав його парафіянку, вдову Параску Головниху, з жителем села Малютинці Архипом Шевченком. У своєму зверненні до духовного правління він вимагає від Павла Суходольського повернути гроші, отримані за вінчання,

й у майбутньому утримуватися від подібних дій¹².

У решті справ фігурують інші треби (поховання, причастя, сповідь, заупокійні богослужіння тощо). Наприклад, кулажинський ієрей Михайло Вербовський і тепло-вський священник Олексій Стефанович не змогли дійти згоди щодо того, хто з них має «преподавать треби християнські» жителям хутора Наталівка¹³, а піп села Приходьки Лев Криницький скаржився на своїх колег Петра та Самійла з Дейманівки за прийняття до сповіді та причастя його парафіян¹⁴. Перелік вимог у цих зверненнях аналогічний до викладених вище.

Відзначимо, що першість вищеозначених конфліктів не випадкова. Вступаючи на парафію священник, як правило, укладав зі своїми парафіянами договір, в якому прописувалася ціна за треби. Отож, у разі, коли прихожанин ішов замовляти треби до іншого душпастиря, це прямо впливало на рівень статків ієрея. Виняткова увага до вінчання пояснюється тим, що це було одне з найдорожчих таїнств у кошторисах душпастирів Пирятинської протопопії, яке поступалося лише поховально-поминальним оплатам¹⁵. Окрім того, наголосимо, що хоча церковні владика й вимагали від священників здійснювати християнські треби лише щодо вірян власної парафії, на практиці такими правилами часто легковажили. Цьому сприяла, з одного боку, висока мобільність населення, а з іншого – відсутність чітких приписів з окремих проблем. Наприклад, унормування питання про те – де мали вінчати молодят, які проживали у різних парафіях.

Друге місце в ієрархії конфліктів посідають суперечки щодо розподілу прибутків з парафії. Вони виникали, як правило, між священниками, які здійснювали душпастирську діяльність у межах однієї парафії, тобто були половинними настоятелями. Типовим прикладом тут може слугувати протистояння Євтихія Топольського з двома іншими душпастирями цієї ж парафії Кирилом Данилевським та Іваном Славянським. Конфлікт між ними спалахнув 1772 р., коли Євтихій був рукопокладений вікарним ієреєм у Миколаївську церкву села Мелехи. Очевидно, що отці Кирило та Іван сприйняли це призначення без ентузіазму. Ділитися прибутками вони не поспішали. Конфлікт супроводжувався взаємними звинуваченнями у «професійній» некомпетентності, образами, та диспутами щодо сум отриманих прибутків¹⁶.

Окрім цього, предметом ворожнечі ставали й кошти, заповідані парафіянами на потреби церкви. Так, у 1766 р. священник Покровської церкви містечка Чорнухи Йосип Котляревський подав позов на ієрея Свято-Троїцької церкви села Гольці Івана Борзаковського. Він звинуватив його у порушенні останньої волі колишнього запорожця Василя Нагайця. Той заповів поділити порівну 100 руб. на три храми у Чорнухах і церкву в Гольцях. Отець Іван, якому довірили розподілити гроші, залишив собі 25 руб., по 25 руб. передав двом чорнухинським настоятелям Кирилу Мстиславському й Якову Климонтовичу, а от Йосипу Котляревському дісталось лише 20 руб.¹⁷

Велика кількість конфліктів щодо розподілу парафії та прибутків є також закономірною. В їх основі лежать ті ж причини, що й у суперечках щодо відправлення

¹² ДАПО. Ф. 801. Оп. 1. Спр. 133. Арк. 2.

¹³ ДАПО. Ф. 801. Оп. 1. Спр. 249. Арк. 2.

¹⁴ ДАПО. Ф. 801. Оп. 1. Спр. 351. Арк. 1.

¹⁵ Дмитренко В.А. Оплата треб у ранньомодерному соціум і Гетьманщини: законодавче регулювання та регіональна практика // Молодий вчений. 2017. № 8.1 (48.1). С. 11.

¹⁶ ДАПО. Ф. 801. Оп. 1. Спр. 333. Арк. 1-3.

¹⁷ ДАПО. Ф. 801. Оп. 1. Спр. 516. Арк. 1-2.

треб. Кількість парафіян, якими опікувався священик, напряму визначала рівень його доходів. Рівень дисциплінування мирян, які часто самі визначали до якого панотця їм йти, був доволі низький. У питанні заміщення іерейської посади процвітала родинна спадковість за якої нового душпастиря часто сприймали як чужого. Тож це все й ставало благодатним підґрунтям для ворожнечі.

До третьої категорії конфліктів віднесені випадки побиття й образ на ґрунті особистої неприязні, коли іереї не мали один до одного інших претензій. Як правило, такі суперечки виникали під час заходів, у яких іереї декількох храмів брали спільну участь. Наприклад, іерей Миколаївської церкви Кирило Мстиславський 25 жовтня 1766 р. подав до Пирятинського духовного правління позов на священика Воскресенської церкви Стефана Антонієва. Вони обидва душпастирствували у містечку Чорнухи. Конфлікт між ними спалахнув після спільної участі у похованні та поминках іерея Преображенської церкви підварка Харсіки (населений пункт поблизу Чорнух) Ігната Андрієва. Кирило Мстиславський скаржився, що після поминального обіду, який не обійшовся без оковитої, отець Стефан заходився лягти його та намірявся побити палицею¹⁸.

Самими образами не вичерпався конфлікт поміж березоворудським вікарним іереєм Федором Антоничевим і його мелехівським колегою Євтихієм Топольським. Він виник у будинку священика села Кохнівка Федора Данилова, до якого обидва панотця приїхали у справах. Спершу отець Євтихій «словами ущипливо досаждав», а потім накинувся на Федора Антоничева, б'ючи того кулаками та ногами¹⁹.

У всіх таких справах потерпіла сторона виразно підкреслювала, що напад на неї стався «без найменшої в том моеї вини»²⁰. Засобами побиття виступали переважно кулаки та ноги і лише у двох справах фігурує палиця («посох»), якою іереї підкріплювали свою правоту. Щодо образ, то зазвичай у скаргах священики формулюють їх узагальнено, як-от «разними к чести моеї вредительними словами ущипливо досаждав»²¹. Утім є у позовах і цілком конкретні лайки: «байстриук», «скурвий син», «пьяница», «блядун», «наймит». Перші дві покликані були поставити під сумнів законнонародженість особи, якій вони адресувалися, інші – маркували низькі моральні якості.

Зауважимо, що слова «байстриук», «скурвий син», «пьяница» віднаходимо у низці справ, у той час як «блядун» і «наймит» зустрічаються лише у двох. Зокрема, блядуном обзивав іерея Кирила Мстиславського отець Стефан у наведеному вище прикладі²². Припускаємо, що таке звинувачення виникло не на порожньому місці, бо ж за рік до цього Кирило Мстиславський став фігурантом позову з боку козачки Мотрі Горстичної. Вона звинуватила іерея у зґвалтуванні своєї доньки Христини, яка наймитувала у панотця²³. На жаль, ми не знаємо чим завершився розгляд справи. Утім, судячи з того, що Кирило Мстиславський залишився на парафії, для нього все минулося. Проте, подія мала розголос, що й дозволило Стефану Антонієву вдатися до таких образ.

Інша лайка «наймит» вживалася у ході протистояння священиків села Мелехи.

¹⁸ ДАПО. Ф. 801. Оп. 1. Спр. 135. Арк. 1-3.

¹⁹ ДАПО. Ф. 801. Оп. 1. Спр. 51. Арк. 1-2.

²⁰ ДАПО. Ф. 801. Оп. 1. Спр. 173. Арк. 1.

²¹ ДАПО. Ф. 801. Оп. 1. Спр. 51. Арк. 1.

²² ДАПО. Ф. 801. Оп. 1. Спр. 135. Арк. 2.

²³ ДАПО. Ф. 801. Оп. 1. Спр. 136. Арк. 2.

Відзначимо, що це слово, крім позначення представників певної соціальної групи, часто вживалося у зневажливому значенні як характеристика особи, яка захищає чужі інтереси з корисливою метою. У ширшому розумінні – людина, яка не має коріння та є чужаком²⁴. Отож, саме так Іван Славянський іменував вікарного ієрея Євтихія Топольського, паралельно радячи тому шукати для себе нову парафію²⁵. Прикметне, що Славянський, як і його союзник – інший панотець цієї парафії Кирило Данилевський – перебували у родинних зв'язках із своїми попередниками (і той і інший були зятями ієреїв, які душпастирствували на парафії до них), а от отець Євтихій цим похизуватися не міг.

Отже, вважаємо, що більшість образ уживалися священиками абстрактно в якості загальноприйнятих лайливих слів. Утім, у певних випадках за такими словами могли стояти цілком конкретні події. Аналіз уживаної лайливої лексики дає підстави твердити, що головною метою її використання було підкреслити неналежні моральні якості опонента, а, отже, поставити під сумнів законність його перебування на парафії чи правдивість поданих ним тверджень.

Щодо конфліктів, пов'язаних з порушенням священиками порядку відправ, то у чотирьох з п'яти випадків маємо справу з невідвідуванням одним із ієреїв парафії богослужінь. Наприклад, у 1779 р. піп Дем'ян Яковлів з села Короваї нарікав на свого батька-священника, котрий не бере участь у службах²⁶. Аналіз суті пояснень, що надавала звинувачувана сторона, дає підстави вважати, що такі позови були викликані не так турботою священника про дотримання порядку богослужінь, як намаганням усунути конкурента з парафії.

Схожою за змістом є скарга шкуратівського попа Федора Петраковського на свого колегу з села Приходьки Лева Криницького. Останній, у зв'язку з ремонтом церкви у своїй парафії, мав тимчасово відправляти богослужіння разом із отцем Федором. Однак, за словами останнього, постійно пропускав спільні відправи²⁷. Пікантності цьому конфлікту додає той факт, що незадовго до цього Лев Криницький сам скаржився до духовного правління на шкуратівського ієрея, котрий не повернув йому борг у розмірі 2 руб. 50 коп.²⁸. Отож, тут маємо справу не лише з бажанням позбутися небажаного колеги, а й зі спробою поквитатися за образу. До того ж, останнє бажання мабуть домінувало, адже перевірка показала, що Лев Криницький на час надходження рапорту, з дозволу протопопа, перебував у Києві.

Лише зміст однієї справи дозволяє твердити, що мова у ній дійсно йде про реальне порушення ієреєм порядку священнодіяства. Це справа пов'язана з рапортом, який подав до духовного правління пирятинський ієрей Семен Стефанів на священника села Давидівка Лук'яна Іваняша. У документі зазначалося, що перебуваючи у Михайлівській церкві села Грабарівка, піп Семен виявив полишену на престолі жертовну чашу зі святими дарами, які не були використані під час служби. Отець Семен установив, що літургію у церкві служив давидівський священник Лук'ян Іваняша замість грабарівського попа, якого у цей час не було на парафії. Він же й полишив чашу, котра у такому вигляді простояла майже два тижні²⁹. Подальше розслідування

²⁴ Сучасний тлумачний словник української мови... С. 425.

²⁵ ДАПО. Ф. 801. Оп. 1. Спр. 333. Арк. 38.

²⁶ ДАПО. Ф. 801. Оп. 1. Спр. 662. Арк. 1.

²⁷ ДАПО. Ф. 801. Оп. 1. Спр. 593. Арк. 1.

²⁸ ДАПО. Ф. 801. Оп. 1. Спр. 394. Арк. 1.

²⁹ ДАПО. Ф. 801. Оп. 1. Спр. 1220. Арк. 1.

показало, що причиною такої забудькуватості панотця стало надмірне вживання горілки напередодні літургії. До того ж з'ясувалося, що Лук'ян Іваняша й у своїй парафії часто відправляв служби, будучи на підпитку³⁰. Піп Лук'ян ігнорував виклики до духовного правління, продовжував пиячити, а надані йому рапорт і квиток для поїздки до Київської духовної дикастерії загубив у якомусь шинку³¹. Врешті священика на рік відсторонили від парафії та відіслали на перевиховання до Київського Видубицького монастиря.

Щодо наступного розділу, то у ньому представлені конфліктні ситуації, коли ієреї не бажали повертати позичені гроші. Лише одна справа стосувалася факту крадіжки. Це позов остапівського священика Антона Голубовського до денісівського ієрея Петра Голубовського про викрадення з поля 20 кіп жита³². Утім, враховуючи, що священики були братами, мова може йти не так про крадіжку як про боротьбу за право користуватися батьківською землею.

Підсумовуючи вищевикладене, зробимо наступні висновки:

– по-перше, підрахунок кількості справ про конфлікти (58) і священиків, які у них фігурують (72 особи з 223 душпастирів протопопії) дозволяє говорити про те, що конфліктні протистояння були буденним явищем у житті ієреїв Пирятинської протопопії другої половини XVIII ст.;

– по-друге, переважна більшість протистоянь виникали на ґрунті «професійної» діяльності душпастирів і носили матеріальний характер. Вони становлять 72% від загальної кількості справ і включають суперечки щодо здійснення таїнств та обрядів із особами не своєї парафії, розподілу парафії та церковних прибутків і порушень священиками порядку відправ. При цьому, у 88% (37 справ з 42) цих справ мова йшла про матеріальні претензії, як-то: повернення коштів за здійснення таїнств та обрядів щодо осіб не своєї парафії (19 справ) і «справедливий» розподіл церковних прибутків (18 справ).

REFERENCES

- Voloshyn, Yu.** (2010). *Konflikty v Poltavi druhoi polovyny XVIII st.: zmist, kharakter, mova* [Conflicts in Poltava in the second half of the XVII century: content, character, language]. *SOTSIIUM. Almanakh sotsialnoi istorii*, 9, 219-238 [in Ukrainian].
- Darendorf, R.** (1994). *Elementy teorii sotsialnoho konflikta* [Elements of the theory of social conflict]. *Sotsis*, 5, 142-147 [in Russian].
- Dmytrenko, V.A.** (2017). *Oplata treb u rannomodernomu sotsiumi Hetmanshchyny: zakonodavche rehuliuвання ta rehionalna praktyka* [Payment for the request in the early modern society of the Hetmanate: legislative regulation and regional practice]. *Molodyi vchenyi*, 8.1, 9-13 [in Ukrainian].
- Dubichynskiy, V.V.** (2007). *Suchasnyi tлумachnyi slovnyk ukrainskoi movy* [Modern Dictionary of the Ukrainian Language]. Kharkiv: «SHKOLA» [in Ukrainian].
- Horobets, V.** (2016). *Konflikt i vlada v ranniomoderniy Ukraini. Sotnyk novhorod-siverskyky proty hetmana Viyska Zaporozkoho, 1715-1722* [Conflict and Power in early Modern Ukraine. Sotnik Novgorod-Severskyys Hetman of the Zaporozhian Army, 1715-1722]. Kyiv: Instytut istorii Ukrainy [in Ukrainian].
- Prokopiuk, O.** (2012). *Kyivska mytropoliia: topohrafiia posviat. Rekonstruktsiia reiestru khramiv za vidomostiamy pro tserkovnosluzhyteliv (1780-1783 rr.)* [Kiev Metropolitanate:

³⁰ ДАПО. Ф. 801. Оп. 1. Спр. 1220. Арк. 5.

³¹ ДАПО. Ф. 801. Оп. 1. Спр. 1220. Арк. 36.

³² ДАПО. Ф. 801. Оп. 1. Спр. 129. Арк. 1-2.

Topography Will Dedicate. Reconstruction of the Register of Temples According to the Data on Church Servants (1780-1783)]. Kyiv [in Ukrainian].

Skochylias, I. (2010). Bratslavskiyi terytorialnyi konflikt 1747-1754 rr.: pravovi arhumenty, ekleziialni i sotsialni praktyky «vporiadkuvannia» heohrafichnoho prostoru ta istorychna pamiat [Bratslav Territorial Conflict of 1747-1754: Legal Arguments, Ecclesiastical and Social Practices of «Ordering» the Geographical Space and Historical Memory]. *SOTSIUM. Almanakh sotsialnoi istorii*, 9, 174-218 [in Ukrainian].

Starchenko, N. (2014). *Chest, krov i rytoryka. Konflikt u shliakhetskomu seredovyschi Volyni (druha polovyna XVI-XVII stolittia)* [Honor, Blood and Rhetoric. Conflict in the Gentry's Environment of Volyn (Second Half of the XVI-XVII centuries)]. Kyiv: Lauras [in Ukrainian].

Yaremenko, M. (2017). *Pered vyklykamy unifikatsii ta dystyplinuvannia: Kyivska pravoslavna mytropoliia u XVIII stolitti* [Before the Challenges of Unification and Discipline: the Kiev Orthodox Metropolis in the XVIII century]. Lviv: Vydavnytstvo UKU [in Ukrainian].

Vitalii Dmytrenko

(Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University, Poltava, Ukraine)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3055-9812>

Causes of Conflicts between Parish Priests of Pyriatyn Protopopia in the second half of the 18th century

The conflict situations between parish priests of Pyriatyn protopopia in the second half of the 18th century are analyzed in the paper. The sources of the research are the materials of the Pyriatyn Clerical Board, which are stored in the State Archives of Poltava Region. Clerical Boards acted under the control of their spiritual leaders (protopopes) and they considered the disputes that arose among the parish clergy. We have found 58 cases that documented the situations when the priests had conflicts with each other.

They concern 72 priests, representing 32.3% of the total number of priests who patronized the protopopia in the studied period. Such rates indicate that conflicts were rather common in the life of the priests of Pyriatyn protopopia in the second half of the 18th century.

The vast majority of conflicts was connected with the «professional» activities of the pastors. They make up 72% of the total number of cases and include disputes regarding the performing of the sacraments and ceremonies to persons of not their parish, allocation of profits and the breach of succession during the divine service. In 41 of 58 cases, such as the performing of the sacraments and ceremonies to persons of not their parish (19 cases), allocation of church profits (18 cases), nonpayment of debt (3 cases), theft (1 case), priest's material claims to each other were concerned. Thus, we can conclude that the main source of controversies between the local priests were material claims arising during the performing of their pastoral duties.

The majority of conflicts were followed by the use of abusive vocabulary, and often physical violence. Beating and insults on the basis of personal animosity (21% of the total number of cases) were of common occurrence among the parish priests of the protopopia. As a rule, such conflicts arose during joint events involving priests of several churches. In the main, priests used the commonly used bad language, however, in some cases, quite real deeds are described.

Keywords: conflict, Kyiv metropol, parish, Pyriatyn protopopia, priest